

JĘZYKOZNAWSTWO

MARTYNA GIBKA*

Wydział Filologiczny Uniwersytetu Szczecińskiego

ANALIZA PORÓWNAWCZA FUNKCJI NAZW WŁASNYCH POSTACI W POWIEŚCI TERRY’EGO PRATCHETTA *GUARDS!* *GUARDS!* I JEJ POLSKIM TŁUMACZENIU *STRAŻ! STRAŻ!*

Uwagi wstępne

Nazwy własne postaci w powieści mogą pełnić wiele funkcji. Niektóre z tych funkcji pojawiają się już w momencie nazwania bohatera i trwają niezależnie od okoliczności, w jakich użyty jest pełniący je onim (funkcje stałe). Inne zaś pojawiają się i trwają jedynie w pojedynczym użyciu nazwy (funkcje chwilowe). Jednak czy funkcje pełnione przez przedmiotowe jednostki onimiczne w oryginale powieści są przez nie nadal pełnione w tłumaczeniu? Co wpływa na ich zachowanie lub utratę? Czy tak samo łatwo jest zachować funkcje stałe jak chwilowe? Czy w tłumaczeniu mogą pojawić się funkcje, które nie są pełnione w oryginale? Jak należy je interpretować? Celem niniejszego artykułu jest porównanie funkcji pełnionych przez nazwy własne postaci w oryginale i polskim tłumaczeniu powieści rozpoczynającej cykl o Straży Miejskiej autorstwa Terry’ego Pratchetta¹. Poza wskazaniem imion i funkcji, które

* Martyna Gibka – onomasta, adiunkt na Wydziale Humanistycznym Politechniki Koszalińskiej. Jej zainteresowania badawcze koncentrują się wokół onomastyki literackiej, martyna.gibka@gmail.com.

1 Cykl powieści Świat Dysku przyciągał niejednokrotnie uwagę badaczy. Powieść *The Amazing Maurice and his Educated Rodents* została zanalizowana w pracy Martyny Gibki, *The functions of characters’ proper names in a novel. A theoretical approach and its application* (Kindle Edition, 2017); język całości cyklu jest przedmiotem badania w w tekście Natalii Lemann, „Świat Dysku» Terry’ego Pratchetta jako kontrdyskurs rzeczywistości”, w: *Zrozumieć humor*, red. Alina Kwiatkowska i Sylwia Dżereń-Głowacka (Piotrków Trybunalski: Naukowe Wydawnictwo Piotrkowskie, 2009); studium porównawcze jednej z funkcji – stałej funkcji humorystycznej – w oryginale i przekładzie książki *Na glinianych nogach* zostało przedstawione w artykule Martyny Gibki i Mariusza Rutkowskiego, „Funkcja humorystyczna nazw osobowych w oryginale i przekładzie “Feet of Clay” Terry’ego Pratchetta”, w: *Funkcje nazw własnych w kulturze*

zostają zachowane, utracone i naddane, badanie będzie zmierzało do wskazania jakie czynności tłumacza zaowocowały owym zachowaniem, utratą czy naddaniem.

Analiza funkcji nazw własnych bohaterów w oryginale powieści (*Guards! Guards!*)² została oparta na stworzonej przez autora tej pracy teorii dwóch aktów³. Dlatego, aby możliwe było porównanie wyników obu badań, analiza polskiego tłumaczenia (*Straż! Straż!*) zostanie oparta na tej samej teorii. Każde studium oparte na teorii dwóch aktów składa się z dwóch części: (1) badania funkcji stałych opartego na akcie nazewniczym w analizowanej powieści, oraz (2) badania funkcji chwilowych opartego na akcie użycia nazwy własnej w analizowanym dziele. Ponieważ przedmiotowe akty nie są jednakowe dla każdego utworu literackiego, niniejsza analiza została rozpoczęta od stworzenia modeli wymienionych aktów (zobacz diagram 1 i diagram 2).

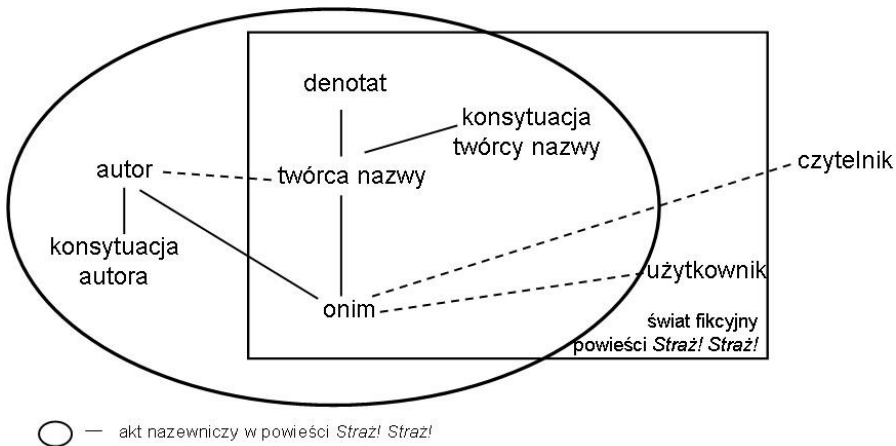

Diagram 1 – akt nazewniczy w powieści *Straż! Straż!*

Poszczególne elementy powyższego aktu można zdefiniować następująco: autor to pisarz, który stworzył dzieło wybrane do badania, jego konsytuacja to zespół wszelkich okoliczności, jakie towarzyszyły pisaniu powieści oraz nazywaniu bohaterów, czytelnik to wszystkie osoby, które przeczytają powieść. Natomiast wewnątrz świata fikcyjnego utworu wyróżnione zostały: onim – nazwa własna nadawana postaci; denotat – postać, która jest nazywana; twórca nazwy – postać w świecie fikcyjnym, która nadaje nazwę; konsytuacja twórcy nazwy – wszelkie okoliczności towarzyszące nazwaniu oraz użytkownik – wszystkie postacie fikcyjne, które będą używać

i komunikacji, red. Irena Sarnowska-Gieffing, Mieczysław Balowski, Magdalena Graf (Poznań: Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu. Wydział Filologii Polskiej i Klasycznej, 2015).

2 Wyniki tego badania zostały przedstawione w artykule autorki zatytułowanym „The Functions of Characters’ Proper Names in *Guards! Guards!* by Terry Pratchett” (w druku).

3 Teoria dwóch aktów została szczegółowo przedstawiona i wyjaśniona w Gibka, *Functions*, 39–79.

jako *the Librarian*, w polskim tłumaczeniu określany jest apelatywem *bibliotekarz*. Natomiast jeden ze smoków bagiennych w oryginale nazwany *Moonpenny Duchess Marchpaine* w tłumaczeniu staje się dwoma smokami o imionach *Księżycowy Miedziak* oraz *księżna Marchpaine*. W polskim tłumaczeniu nie pojawia się również pięć nazw własnych postaci przejętych do tłumaczenia: *Lady Rodley*, *VINNY*, *Sgt Colon*, *Detector Sergeant Colon*, *Mr Secretary* (ostatnie dwa stają się apelatywami: *detektor sierżant* i *pan sekretarz*). Dodane natomiast zostają trzy nazwy własne bohaterów: *Lupin Wonse*, *Dibbler* oraz *Jarl*. Powyższe zmiany w grupach rzeczonych onimów w oryginale i tłumaczeniu nie są jednak jedyną przyczyną zmian w zestawach funkcji pełnionych przez te jednostki onimiczne.

1. Funkcje zachowane

1.1 Funkcje stałe

Nazwy własne bohaterów w oryginale powieści pełnią funkcje stałe w relacjach do denotatu, onimu, twórcy nazwy, użytkownika oraz czytelnika.

1.1.1 Funkcje nazw własnych postaci w *Guards! Guards!* i *Straż! Straż!* w relacji do denotatu

W tej relacji badane onimy pełnią w oryginale trzy funkcje: konatywną, semantyczną oraz socjologiczną. Wszystkie z tych ról są pełnione również przez nazwy własne postaci w tłumaczeniu, jednak nie przez taką samą liczbę denominacji.

Pierwsza funkcja – konatywna⁶ – zachodzi, gdy denotat reaguje na nazwę, która zostaje mu nadana. W oryginale funkcja ta jest pełniona przez jeden onim – *Captain Slimes* – który sprawia, że kapitan Vimes (denotat) poprawia twórcę nazwy. Dokładnie taką samą reakcję wywołuje odpowiednik analizowanej jednostki onimicznej w tłumaczeniu – *kapitan Ślimes*. Zatem rola konatywna w relacji do denotatu zostaje całkowicie zachowana w polskim tłumaczeniu badanej powieści.

Funkcja semantyczna, którą pełnią nazwy własne postaci charakteryzujące denotaty „zgodnie z[e swoim] metaforycznym lub dosłownym znaczeniem”⁷, jest w oryginale pełniona przez piętnaście onimów, natomiast w tłumaczeniu jedynie przez trzynaście. Są to: *brat Palcy* (oryg. *Brother Fingers*), *brat Odźwierny* (oryg. *Brother Doorkeeper*), *brat Tynkarz* (oryg. *Brother Plasterer*), *Marchewa* (oryg. *Carrot*),

6 Nazwa tej funkcji została przejęta za analogiczną funkcją języka wyróżnioną przez Jakobsona (zob. na przykład Tom Furniss, Michael Bath, “Roman Jakobson: The Poetic Function”, w: *Reading poetry: an introduction*, red. Tom Furniss, Michael Bath (London: Prentice Hall, 1996)).

7 Aleksander Wilkoń, *Nazewnictwo w utworach Stefana Żeromskiego* (Wrocław: Zakład Narodowy im. Ossolińskich, 1970), 83.

Śmierć (oryg. *Death*), *Nersh Obląkanię* (oryg. *Nersh the Lunatic*), *lord Chichot Smince* (oryg. *Giggling Lord Smince*), *Psychoneurotyczny Lord Snapcase* (oryg. *Psychoneurotic Lord Snapcase*), *Wielki A'Tuin, Niebiański Żółw* (oryg. *Great A'Tuin the Sky Turtle*), *Errol* (oryg. *Errol*), *Gardło Sobie Podrzynam Dibbler* (oryg. *Cut-me-own-Throat Dibbler*), *pan Butem w Krocze* (oryg. *Mr Steel-toecaps-in-the-groin*) oraz *pan Sprawdzalem Tylko Drzwi i Same Się Otworzyły* (oryg. *I-was-just-checking-the-doorhandle-and-it-opened-all-by-itself*). Pierwsze dziewięć zawiera w sobie cechę wyglądu lub osobowości denotatu. Następnie *Errol* to imię smoka, który wyglądem przypomina Errola, brata kaprała Nobbsa, a więc onim ten charakteryzuje swój denotat metaforycznie. A ostatnie trzy jednostki onimiczne odnoszą się odpowiednio do powiedzenia używanego przez sprzedawcę Dibblera („gardło sobie podrzynam”⁸) oraz do zachowania kaprała Nobbsa na służbie.

Wreszcie ostatnia funkcja – socjologiczna – która zachodzi gdy nazwy własne postaci wskazują przynależność społeczną, środowiskową czy narodową swoich denotatów⁹ lub wyrażają (lub sugerują) społeczną wyższość lub niższość postaci¹⁰, jest pełniona zarówno w oryginale, jak i tłumaczeniu przez czternaście onimów. Nie są to jednak te same jednostki onimiczne, tych samych onimów (ich tłumaczeń) pełniących tę funkcję jest trzynaście: *Lord Vetinari*, *Patrycjusz Ankh-Morpork* (oryg. *Lord Vetinari, the Patrician of Ankh-Morpork*), *Brenda, lady Rodley* (oryg. *Brenda, lady Rodley*), *lady Ramkin* (oryg. *Lady Ramkin*), *Sybil Deirdre Olgivanna Ramkin* (oryg. *Sybil Deirdre Olgivanna Ramkin*), *lord Mountjoy Wesoluski Szponoszych III z Ankh* (oryg. *Lord Mountjoy Gayscale Talonhurst III of Ankh*), *Szponoszych Vincent Wunderkind z Quirmu* (oryg. *Talonhurst Vincent Wonderkind of Quirm*), *Rosik Mabelle Szponoszych Pierwszy* (oryg. *Dewdrop Mabelle Talonhurst the First*), *Wesołek Szponoszych z Ankh* (oryg. *Gayheart Talonhurst of Ankh*), *Księżycowy Miedziak* (oryg. *Moonpenny Duchess Marchpaine*), *Księżycowy Zmierzch Szponoszych II* (oryg. *Moonmist Talonhurst II*), *Zuch Bindle Puchogłaz z Quirmu* (oryg. *Goodboy Bindle Featherstone of Quirm*), *lord Mountjoy Szybkokieł Winterforth IV* (oryg. *Lord Mountjoy Quickfang Winterforth IV*) i *kapitan Ślimes* (oryg. *Captain Slimmes*). Wszystkie te nazwy wyrażają pozycję społeczną swoich denotatów. Pierwsze trzy czynią to po prostu przez zawarcie w nich tytułu, a kolejna ze względu na liczbę imion. Następnymi osiem to nazwy własne smoków, w których odzwierciedla się ich pozycja społeczna widziana z perspektywy ich właścicielki – lady Ramkin. Ostatni zaś to pomyłone nazwisko kapitana Vimesa wskazujące, jaką pozycję zajmuje on w oczach twórcy nazwy – strażnika pałacowego.

8 Terry Pratchett, *Straż! Straż!* (Warszawa: Prószyński i S-ka, 2005), 147.

9 Wilkoń, *Nazewnictwo*, 83.

10 Katarzyna Kuffner-Obrzut, „Nazwy osobowe w wybranych utworach Małgorzaty Musierowicz”, w: *Metodologia badań onomastycznych*, red. M. Biolik (Olsztyn: Towarzystwo Naukowe : Ośrodek Badań Naukowych im. Wojciecha Kętrzyńskiego, 2003), 493.

1.1.2 Funkcje nazw własnych postaci w *Guards! Guards! i Straż! Straż!* w relacji do twórcy nazwy

W relacji do twórcy dwie nazwy własne –*Mad Sybil Ramkin* i *Vinny* – w oryginale badanej powieści pełnią rolę ekspresywną, ponieważ „wyrażają określone emocje i zabarwienie uczuciowe”¹¹ twórcy nazwy. Funkcja tych jednostek onimicznych zostaje zachowana w tłumaczeniu, pierwszy onim jest częściowo przetłumaczony – *Zwariowana Sybil Ramkin* – a więc nadal wyraża uczucia sierżanta Colona, natomiast drugi – *Vinny* – zostaje przejęty bez zmian (jako hipokorystyk) i nadal odzwierciedla emocje Lady Ramkin.

1.1.3 Funkcje nazw własnych postaci w *Guards! Guards! i Straż! Straż!* w relacji do siebie samych

W tej relacji jeden onim w oryginale pełni rolę poetycką, która pojawia się, gdy jednostki onimiczne „nie odsyłają do innych elementów aktu nominacyjnego, zatrzymując uwagę odbiorcy na swej strukturze”¹². Jest to imię *Skrp* denotujące szczura, który pomagał uwięzionemu Lordowi Vetinari. W polskim tłumaczeniu onim ten pojawia się bez zmian i podobnie jak w języku angielskim jest nietypową dla nazw własnych zbitką spółgłosek, a więc posiada „szczególnego rodzaju wewnętrzne zorganizowanie, zwracające w pierwszym rzędzie uwagę na formę językową”¹³.

1.1.4 Funkcje nazw własnych postaci w *Guards! Guards! i Straż! Straż!* w relacji do użytkownika

W oryginale powieści pojawiają się dwa onimy, które wzbogacają lub utrwalają wiedzę¹⁴ użytkownika, a zatem pełnią funkcję dydaktyczną. Są to: *Tubal de Malachite* oraz *Sybil Deidre Olgivanna Ramkin*. Pierwszy jest przedstawiony jako autor książki zatytułowanej *Przywoływanie smoków*, a druga jako autorka dzieła *Smocze choroby*. Obie nazwy własne postaci jak również ich osiągnięcia pojawiają się w polskim tłumaczeniu powieści bez zmian, a więc również pełnią funkcję dydaktyczną w relacji do użytkownika.

11 Wilkoń, *Nazewnictwo*, 105.

12 Mariusz Rutkowski, *Mikrotoponimia przestrzeni wspinaczkowej. Studium socjoonomastyczne* (Olsztyn: Wydaw. Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego, 2001), 100.

13 Ibidem, s. 100–101.

14 Urszula Kęsikowa, „Funkcja dydaktyczna nazewnictwa w powieściach dla młodzieży”, w: *Onomastyka w dydaktyce szkolnej i społecznej. Materiały z VI Konferencji Onomastycznej*, red. Edward Homa (Szczecin: Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego, 1988), 81.

1.1.5 Funkcje nazw własnych postaci w *Guards! Guards!* i *Straż! Straż!* w relacji do czytelnika

W tej relacji analizowane nazwy własne pełnią w oryginale dwie role: kamuflażową i humorystyczną. Te same funkcje są pełnione przez onimy denotujące bohaterów w tłumaczeniu, jednak liczba kamuflujących i humorystycznych *nomina propria* w przekładzie jest mniejsza. W *Straż! Straż!* rola kamuflażowa jest zachowana przez jedynie pięć z sześciu nazw pełniących tę rolę w oryginale: *brat Palcy*, *brat Odźwierny*, *brat Strażnica*, *brat Tynkarz* i *brat Szambownik*. Wszystkie te jednostki onimiczne nazywają członków sekretnego stowarzyszenia i poza *bratem Palcy* ich tożsamość pozostaje nieznana czytelnikowi przez całą powieść.

Do zbadania drugiej funkcji pełnionej w tej relacji (humorystycznej) wykorzystano typologię humorystycznych nazw własnych zaproponowaną przez Gibką i Rutkowskiego.¹⁵ Postulują oni istnienie pięciu grup humorystycznych onimów: (1) nazwa własna brzmiąca identycznie jak nazwa pospolita (humor może wynikać z niespójności brak znaczenia-znaczenie); (2) onim z grupy 1 pojawiający się w kontekście, który wzmacnia element humorystyczny; (3) jednostka onimiczna, której niespójność należy do kategorii nieneutralnych (np. nawiązuje do tematów seksualnych czy fizjologicznych); (4) onim deprecjonujący denotat; (5) zgrupowania nazw należących do poprzednich grup¹⁶. Funkcja humorystyczna została zachowana jedynie przez cztery spośród dziewięciu imion pełniących ją w oryginale. Są to: *Blaszka Skalokruszkówna*, *Bjorn Wręcemocny*, *brat Szambownik* i *Czterech Jeźdźców Apokralipsy*. Pierwsze dwa zachowują podstawową dla onimów niespójność brak znaczenia-znaczenie (są zoni-mizowanymi apelatywami), trzecia nazwa deprecjonuje denotat, a czwarta jednostka onimiczna jest nazwą intertekstualną nieznacznie zmienioną. Zmiana ta jednak wystarczy, aby pojawiła się niespójność typu poprawne-błędne (w oryginale niespójności tej towarzyszy również znajdujące się w nazwie słowo *crap* – ang. bzdury, ale również wulgarne wyrażenie oznaczające wypróżnić się).

15 Martyna K. Gibka, Mariusz Rutkowski, „Funkcja humorystyczna nazw osobowych w oryginale i przekładzie „Feet of Clay” Terry’ego Pratchetta”, w: *Funkcje nazw własnych w kulturze i komunikacji*, red. I. Sarnowska-Gieffing, M. Balowski, M. Graf, 169–182 (Poznań: Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu. Wydział Filologii Polskiej i Klasycznej, 2015).

16 Więcej na temat humoru nazw własnych i typów niespójności jakie się w nich pojawiają zob. Mariusz Rutkowski, „Humor w nazwach własnych”, w: *Munuscula Linguistica. In honorem Alexandra Cieślíkowa oblata*, red. Kazimierz Rymut (Kraków: Wydawnictwo Instytutu Języka Polskiego Polskiej Akademii Nauk, 2006); Martyna K. Gibka, „Hooch, Filch, i Puszek, czyli jak polskie tłumaczenie Harry’ego Pottera wpływa na funkcję humorystyczną nazw własnych postaci”, w: *Emocje w językach i kulturach świata*, red. Ewa Komorowska, Agnieszka Szlachta (Szczecin: Volumina.pl Daniel Krzanowski, 2016); oraz Gibka, Rutkowski, „Funkcja humorystyczna nazw osobowych.

1.2 Funkcje chwilowe

Funkcje chwilowe są pełnione przez nazwy własne bohaterów w oryginale analizowanego dzieła w relacjach do mówiącego, onimu, denotatu i odbiorcy.

1.2.1 Funkcje nazw własnych postaci w *Guards! Guards!* i *Straż! Straż!* w relacji do mówiącego

W tej relacji nazwy własne zarówno w oryginale, jak i polskim przekładzie powieści pełnią dwie role: konatywną i ujawniającą. Pierwsza z nich w obu wersjach utworu jest pełniona przed dokładnie jeden onim: *Marchewa* (oryg. *Carrot*). Imię to użyte przez kapitana Vimesa wywołuje u niego wątpliwości co do istnienia takiej nazwy własnej¹⁷ i jest to dokładnie taka sama reakcja jak w oryginale powieści¹⁸.

Natomiast funkcja ujawniająca (która zachodzi, gdy użyty onim ujawnia informacje o mówiącym) w oryginale pełniona przez dwie jednostki onimiczne denotujące bohaterów (*Detector Sergeant Colon* i *Rex Vivat*), w przekładzie jest pełniona przez tylko jeden onim – *Rex Vivat*. Denominacja ta ujawnia informację o mówiącym dokładnie w ten sam sposób, co w oryginale. Na pytanie kapitana Vimesa o imię nowego króla, którego Sham Harga chciałby ugościć w swojej restauracji, właściciel odpowiada: „Oczywiście, że wiem. Widziałem na dekoracjach i wszędzie. Nazywa się *Rex Vivat*”¹⁹ zdradzając tym samym, jak mało wie o władcy, którego wita z wielką radością oraz jak słabo zna język łaciński.

1.2.2 Funkcje nazw własnych postaci w *Guards! Guards!* i *Straż! Straż!* w relacji do siebie samych

W tej relacji jeden onim w oryginale pełni rolę poetycką, ponieważ zbudowany w oparciu o powiedzenie często używane przez handlarza po raz pierwszy pojawia się w jego bezpośrednim sąsiedztwie: „And you’re cutting your own *throat, Throat?*”²⁰. Funkcja poetycka imienia *Throat* jest zatem bardzo wyraźna, gdyż w tym kontekście zostaje podkreślona nietypowa etymologia onimu. W polskim przekładzie to użycie przedmiotowej jednostki onimicznej nie zanika, lecz składnia języka polskiego sprawia, że jednakowo brzmiący apelatyw i onim nie znajdują się bezpośrednio obok siebie, a więc i rola poetycka imienia *Gardło* jest mniej wyraźna niż nazwy *Throat*: „I *gardło* sobie przy tym podrzynasz, co, *Gardło?*”²¹.

17 Pratchett, *Straż!*, 52.

18 Terry Pratchett, *Guards! Guards!* (London: Corgi Books, 1990), 72.

19 Pratchett, *Straż!*, 190.

20 Pratchett, *Guards!*, 152.

21 Pratchett, *Straż!*, 108.

1.2.3 Funkcje nazw własnych postaci w *Guards! Guards!* i *Straż! Straż!* w relacji do denotatu

W tej relacji zarówno w oryginale jak i przekładzie trzy nazwy własne bohaterów pełnią rolę konatywną. Użycie imienia *Lupin Zygzak, Sekr., w/z* wywołuje u jego denotatu zdziwienie²², a onim *Fryderyk* wypowiedziane przez Kaprala Nobbsa sprawia, że nazwany przez imię sierżant mówi: „Dla ciebie: sierżancie Colon, Nobby”²³. Wreszcie gdy kapitan Vimes zwraca się do Sybil Ramkin mówiąc *lady Ramkin*, ta mówi, aby zwracał się do niej po imieniu²⁴. Wszystkie te reakcje są tożsame do reakcji wywołanych przez analogiczne *nomina propria* w oryginale.

1.2.4 Funkcje nazw własnych postaci w *Guards! Guards!* i *Straż! Straż!* w relacji do odbiorcy

Podobnie do oryginału powieści sześć jednostek onimicznych denotujących postaci w *Straż! Straż!* pełni rolę konatywną. Gdy *Samuel Vimes* przedstawia się Brendzie Rodley, ta reaguje mówiąc: „Mój ojciec też był Sam (...) Zawsze możesz zaufać Samowi, mawiał”²⁵. Następnie onim *Lupin Zygzak, Sekr., w/z* pełni funkcję konatywną wywołując u odbiorcy zdziwienie:

- Myślę, że powinienem znaleźć pana *Lupina Zygzaka, Sekr. w/z* – odparł Marchewa.
- A co to znaczy „w/z”? – zapytał podejrzliwie strażnik.
- Może „Wskazany Zapał”? – Marchewa sam się nad tym zastanawiał²⁶.

Kolejne dwie jednostki onimiczne: *Marchewa* i *młodszy funkcjonariusz Marchewa* wywołują odpowiednio zdziwienie i niepewność czy nazwa została właściwie zapamiętana²⁷ oraz chęć odkrycia tożsamości osoby, którą onim nazywa²⁸. Natomiast *lord Mountjoy Wesoluski Szponosztých III z Ankh* sprawia, że Vimes myśli, że denotat nazwy jest człowiekiem, gdy w rzeczywistości jest on smokiem bagiennym²⁹. Wreszcie jedno z użycie imienia *Errol*, które należy do brata kaprala Nobbsa, sprawia, że obecni przy tym strażnicy nazywają swojego nowego zwierzaka tą nazwą³⁰. Wszystkie powyższe reakcje pozostały niezmienione względem oryginału powieści.

22 Ibidem, s. 281.

23 Ibidem, s. 171.

24 Ibidem, s. 175.

25 Ibidem, s. 294.

26 Ibidem, s. 35.

27 Ibidem, s. 48.

28 Ibidem, s. 284.

29 Ibidem, s. 89–90.

30 Ibidem, s. 138.

2. Funkcje utracone

2.1 Funkcje stałe

2.1.1 Funkcje nazw własnych postaci jedynie w *Guards! Guards!* w relacji do denotatu

W tej relacji utracone zostają dwie nazwy własne pełniące rolę semantyczną oraz jedna denominacja pełniąca funkcję socjologiczną w oryginale. *Mr Secretary* i *the Librarian* opisujące pracę swoich denotatów w tłumaczeniu zostają zapelatywizowane i pojawiają się jako *pan sekretarz* oraz *bibliotekarz*. Natomiast jedna z nazw użyta do określenia Brendy Rodley – *Lady Rodley* – zostaje pominięta w tłumaczeniu.

2.1.2 Funkcje nazw własnych postaci jedynie w *Guards! Guards!* w relacji do czytelnika

W relacji do czytelnika utracona zostaje jedna jednostka onimiczna pełniąca rolę kamuflażową oraz pięć pełniących funkcję humorystyczną w oryginale badanego utworu. Onim *the Librarian* nie pełni już roli kamuflażowej, ponieważ traci swój status nazwy własnej stając się w przekładzie *bibliotekarzem*. Natomiast funkcji humorystycznej w polskim tłumaczeniu nie pełnią już onimy: *sierżant Colon*, *pani Colon*, *pani Garlick* i *Jimkin Bearhugger* oraz wyrażenie *detektor sierżant*. Pierwsze cztery tracą swoją rolę, ponieważ niespójność nazwa własna-nazwa pospolita, jaka się w nich pojawia, jest ograniczona jedynie do języka oryginału powieści. A wyrażenie *detektor sierżant* (org. *Detector Sergeant Colon*) przestaje w przekładzie być jednostką onimiczną, a zatem nie może już pełnić żadnych funkcji onimicznych.

2.2 Funkcje chwilowe

2.2.1 Funkcje nazw własnych postaci jedynie w *Guards! Guards!* w relacji do mówiącego

Jak zaznaczono wcześniej, imię *Detector Sergeant Colon*, które w oryginale analizowanej powieści zdradza wysoki stan upojenia alkoholowego kaprała Nobbsa, w polskim przekładzie traci tę funkcję ponieważ zostaje zapelatywizowane do formy *detektor sierżant*.

3. Funkcje naddane

3.1 Funkcje stałe

3.1.1 Funkcje nazw własnych postaci jedynie w *Straż! Straż!* w relacji do denotatu

W polskim tłumaczeniu znajdują się dwa imiona, które w przeciwieństwie do oryginału pełnią rolę socjologiczną. Pierwsze z nich to *Błaszka Skalokruszkówna* (org. *Minty Rocksmacker*), której nazwisko informuje o jej panieństwie. Następnie jeden ze smoków bagiennych przedstawionych w oryginale – *Moonpenny Duchess Marchpaine* – w polskim tłumaczeniu staje się dwoma smokami – *Księżycowy Miedziak* i *księżna Marchpaine*. Zatem zamiast jednego *nomen proprium* pełniącego funkcję socjologiczną poprzez wyrażenie pozycji społecznej (z subiektywnego punktu widzenia Lady Ramkin), pojawiają się dwa onimy pełniące tę funkcję.

Uwagi końcowe

Analiza porównawcza funkcji nazw własnych postaci w powieści *Guards! Guards!* oraz jej polskim przekładzie *Straż! Straż!* wykazała, że pomiędzy tymi utworami pojawiają się pewne rozbieżności. Po pierwsze już zbiory onimów tworzących analizowane grupy są od siebie różne. Jedna z postaci, która w oryginale utworu posiada nazwę, nie otrzymuje żadnej nazwy w tłumaczeniu. W przekładzie pojawia się również jedna nowa postać zidentyfikowana i odróżniona od innych za pomocą jednostki onimicznej. Ponadto zanika pięć nazw własnych postaci, które w oryginale posiadają więcej niż jeden onim oraz pojawiają się trzy nowe *nomina propria*. Jest to jedna z przyczyn wystąpienia między badanymi powieściami rozbieżności w funkcjach onimów denotujących bohaterów. Nie jest to jednak jedyne źródło tych różnic. Pozostałe wynikają z działań tłumacza. Niemniej jednak istotne jest, iż żadna z funkcji stałych czy chwilowych pełnionych w oryginale nie zanika w przekładzie, nie pojawia się również żadna nowa rola. Różnice ograniczają się do liczby jednostek onimicznych pełniących poszczególne funkcje. Zdecydowana większość zbadanych denominacji bohaterów zachowuje swoje role, jednak kilka z nich je traci. Przyczynami tych strat są zmiana onimów na apelatywy ('pan sekretarz' i 'bibliotekarz') oraz brak tłumaczenia nazwisk utworzonych z angielskich wyrazów pospolitych (*sierżant Colon, pani Colon, pani Garlick* oraz *Jimkin Bearhugger*). Natomiast funkcje dodane wynikają ze zmiany nazwiska przez wzbogacenie go o sufiks informujący o stanie cywilnym denotatu (*Błaszka Skalokruszkówna*) oraz z dodania nowej nazwanej postaci (*księżna Marchpaine*).

Poza udzieleniem odpowiedzi na pytania zawarte we wstępie artykułu, powyższa analiza zaowocowała jeszcze jednym wnioskiem. Mianowicie teoria dwóch aktów³¹ okazała się niekompletna. Analiza funkcji pełnionych w oryginale i przekładzie pierwszej części cyklu o Straży Miejskiej ujawniła, iż chwilowa funkcja konatywna może być pełniona również w relacji do mówiącego (wcześniej została zidentyfikowana jedynie w relacjach do konsytuacji użycia nazwy, denotatu, odbiorcy, publiczności oraz czytelnika).

Wreszcie, powyższa praca może być użyta do analizy zarówno oryginałów jak i polskich przekładów pozostałych części cyklu o Straży.

Bibliografia:

- Furniss, Tom, Michael Bath. "Roman Jakobson: The Poetic Function". W: *Reading poetry: an introduction*, red. Tom Furniss, Michael Bath, 86–89. London: Prentice Hall, 1996.
- Gibka, Martyna K. „The Functions of Proper Names in the Literary Work of Art”. *Symbolae Europaeae* 8 (2015): 79–90.
- Gibka, Martyna K. „Hooch, Filch, i Puszek, czyli jak polskie tłumaczenie »Harry’ego Pottera« wpływa na funkcję humorystyczną nazw własnych postaci”. W: *Emocje w językach i kulturach świata*, red Ewa Komorowska, Agnieszka Szlachta, 93–104. Szczecin: Volu-mina.pl Daniel Krzanowski, 2016.
- Gibka, Martyna K. *The functions of characters’ proper names in a novel. A theoretical approach and its application*. Kindle Edition, 2017.
- Gibka, Martyna K. Mariusz Rutkowski. „Funkcja humorystyczna nazw osobowych w oryginale i przekładzie „Feet of Clay” Terry’ego Pratchetta”. W: *Funkcje nazw własnych w kulturze i komunikacji*, red. Irena Sarnowska-Giefing, Mieczysław Balowski, Magdalena Graf, 169–182. Poznań: Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu. Wydział Filologii Polskiej i Klasycznej, 2015.
- Kęsikowa, Urszula. „Funkcja dydaktyczna nazewnictwa w powieściach dla młodzieży”. W: *Onomastyka w dydaktyce szkolnej i społecznej. Materiały z VI Konferencji Onomastycznej*, red. Edward Homa, 81–86. Szczecin: Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego, 1988.
- Kuffner-Obrzut, Katarzyna. „Nazwy osobowe w wybranych utworach Małgorzaty Musierowicz”. W: *Metodologia badań onomastycznych*, red. Maria Biolik, 485–498. Olsztyn: Towarzystwo Naukowe: Ośrodek Badań Naukowych im. Wojciecha Kętrzyńskiego, 2003.
- Lemann, Natalia K. „»Świat Dysku« Terry’ego Pratchetta jako kontrdyskurs rzeczywistości”. W: *Zrozumieć humor*, red. Alina M. Kwiatkowska, Sylwia Dżereń-Głowacka, 271–280. Piotrków Trybunalski: Naukowe Wydawnictwo Piotrkowskie, 2009.
- Pratchett, Terry. *Guards! Guards!*. London: Corgi Books, 1990.
- Pratchett, Terry. *Straż! Straż!*. Warszawa: Prószyński i S-ka, 2005.

31 Przedstawiona w Gibka, *Functions*.

- Rutkowski, Mariusz. *Mikrotoponimia przestrzeni wspinaczkowej. Studium socjoonomastyczne*. Olsztyn: Wydaw. Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego, 2001.
- Rutkowski, Mariusz. „Humor w nazwach własnych”. W: *Munuscula Linguistica. In honorem Alexandrae Cieślakowa oblata*, red. Kazimierz Rymut, 397–409. Kraków: Wydawnictwo Instytutu Języka Polskiego Polskiej Akademii Nauk, 2006.
- Wilkoń, Aleksander. *Nazewnictwo w utworach Stefana Żeromskiego*. Wrocław: Zakład Narodowy im. Ossolińskich, 1970.

A COMPARATIVE ANALYSIS OF FUNCTIONS SERVED BY CHARACTERS'
PROPER NAMES IN TERRY PRATCHETT'S *GUARDS! GUARDS!* AND ITS
POLISH TRANSLATION

Abstract

The main aim of this article is to compare the permanent and momentary functions served by characters' proper names in Terry Pratchett's *Guards! Guards!* and in its Polish translation. The study is based on the theory of Two Acts; thus the naming act and the act of using a character's proper name in the novel are created. Both the names that lost their functions and those which acquired new functions are indicated and the activities of the translator that led to these changes are identified. The most important findings include: the two sets of characters' proper names (in the original and the translation) being different, a few names acquiring in the translation functions they do not serve in the original, and a few more nomina propria losing their functions in the translation. However, it is important that no role (permanent or momentary) is lost completely.

Keywords: linguistics, onomastics, literary onomastics, functions of proper names, Terry Pratchett

Abstrakt

Głównym celem artykułu jest analiza porównawcza stałych i chwilowych funkcji pełnionych przez nazwy własne postaci w powieści *Guards! Guards!* Terry'ego Pratchetta i w jej polskim przekładzie. Studium zostało oparte na teorii dwóch aktów, a więc stworzony został akt nazewnictwa i akt użycia nazwy własnej w powieści. Wskazane zostały zarówno onimy, które straciły w tłumaczeniu funkcje pełnione w oryginale, jak i te, które w przekładzie zyskały nowe funkcje. Ponadto zidentyfikowano czynności tłumacza, które były przyczyną tych zmian. Wśród najważniejszych wniosków można wymienić: rozbieżność zbiorów nazw własnych postaci oryginału i tłumaczenia; fakt zyskania przez kilka onimów funkcji niepeł-

nionych przez nie w oryginale oraz utratę swoich ról przez większą liczbę jednostek onimicznych. Niemniej jednak warty podkreślenia jest brak całkowitego zaniku jakiegokolwiek funkcji pojawiającej się w oryginale.

Słowa kluczowe: językoznawstwo, onomastyka, onomastyka literacka, funkcje nazw własnych, Terry Pratchett